

NIVELUL DE TRAI SUB PRESIUNEA SCHIMBĂRILOR

GHEORGHE BARBU

Cea mai mare parte a populației nutrea o puternică speranță că modificarea, în sens pozitiv, în ceea ce privește nivelul de trai *se va produce repede*, atunci când s-a pornit pe drumul schimbărilor către pluralismul politic și democrație, către economia bazată pe libera inițiativă, pe concurență, pe acțiunea legii cererii și a ofertei; multe din problemele reale specifice tranziției de la economia de comandă, centralizată excesiv, la economia de piață nu erau, iar unele continuă să nu fie cunoscute sau suficient de clare pentru un număr mare de oameni. De aici însăși imaginea prefigurată a posibilităților reale cu privire la nivelul de trai nu avea și continuă să nu aibă un contur clar, realist. Unele aspecte, cum sunt cele referitoare la accesul la mărfurile și serviciile necesare sau dorite (acces pus în evidență de raportul dintre venituri și prețuri) sunt gândite, de mulți oameni, pornind de la practica de altădată a prețurilor fixate de stat (chiar și pentru mărfurile care nu existau în magazine); altele, cum ar fi relația dintre venitul încasat și efectul muncii depuse, sunt neglijate conștient sau inconștient, avantajele fiind privite în afara acestui raport; șomajul, ca o componentă a pieței muncii în economia de piață, cu efecte nefavorabile asupra nivelului de trai, este considerat mai mult ca o consecință a greșelilor guvernului „de pilotare” a economiei naționale; economia de piață, atât cât se știe despre aceasta, este privită nu de puțini ca panaceu al problemelor referitoare la nivelul de trai pentru toată populația, deși discrepanțele mari existente — pe acest plan — între grupuri de țări și țări în care mecanismele de piață acționează din plin contrazic un asemenea punct de vedere¹.

1. Modificări survenite, în România, la pilonii de susținere a nivelului de trai

Condițiile actuale de viață din țara noastră și în mod special nivelul de trai pot fi înțelese analizând schimbările care au avut loc în complexul de premise ce le determină și le influențează. De la început se impune însă o precizare și anume aceea că *suportul nivelului de trai* (veniturile² populației) cunoaște o *diferențiere în creștere*, determinată de modificările intervenite în forma de proprietate, de gradul în care se manifestă spiritul de întreprinzător, de liberalizarea (limitată) a salariilor, de anul pensionării (în cazul familiilor de pensionari), de structura, cantitatea și calitatea produselor agricole vândute și locul de vânzare (în cazul familiilor de țărani), de modificările care au avut și au loc în sistemul de alocații pentru

¹ Dacă economia de piață nu poate fi considerată ca singura condiție a schimbărilor, în sens pozitiv, din sfera nivelului de trai, existența sa reprezintă, în mod cert, suportul democrației politice.

² Acest suport nu poate fi detașat de expresia sa materială, respectiv de elementele concrete care satisfac nevoile materiale și spirituale; or, sub un astfel de aspect sunt necesare nu numai bunuri și servicii de consum, ci și instituții specifice (de sănătate, de învățământ, de cultură), cu capacități acoperitoare.

copii, în sistemul de burse, de prezența sau absența stării de șomaj în familie și de durata acestei stări etc. Ca urmare, în structura populației interne este tot mai mult prezentă o categorie de familii și oameni care au acces la cele mai rafinate bunuri și servicii, indiferent de nivelul prețurilor și al tarifelor, după cum există un număr mare de familii și oameni care au dificultăți (sub aspectul disponibilităților bănești) chiar la procurarea celor mai ieftine și strict necesare mărfuri. Între aceste extreme se află alte segmente ale populației cu posibilități diferențiate de rezolvare a problemelor decurgând din satisfacerea nevoilor de consum. Realitatea arată, așadar, că reflectarea dezechilibrelor de pe piață dintre cerere și ofertă în viața oamenilor, în nivelul de trai este extrem de diferită, această reflectare depinzând, în principal, de mărirea veniturilor familiale lunare (și anuale) și de mărirea fiecărei familii (prețurile și tarifele fiind relativ aceleași pentru toți cumpărătorii dintr-o colectivitate determinată) Din studiile elaborate în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții rezultă că, în prezent, cele mai afectate sunt familiile de șomeri și de salariați care au un venit ce nu depășește media pe țară a veniturilor salariale și care au în întreținerea lor doi sau mai mulți copii, precum și familiile de pensionari constituite din două persoane având o singură pensie situată sub nivelul mediu³. Acestea sunt segmentele de populație care, în prezent, se înscriu în categoria celor săraci, alături de anumite pături ale țărânimii, în special de familiile cu pământ puțin, aflate la distanțe îndepărtate de centre urbane mari. Este de remarcat că o parte din familiile care nu-și mai pot asigura un nivel de trai normal din punct de vedere social se află sub pragul de subzistență, ceea ce înseamnă că nu mai au posibilități nici pentru satisfacerea nevoilor fundamentale de consum: alimente, îmbrăcăminte-încălțăminte, locuință, sănătate. Studii efectuate de echipe din Institutul de Cercetare a Calității Vieții pe eșantioane reprezentative la nivel național arată că procentul de populație aflată în această situație ajunsese, până la jumătatea anului 1992, la 15%⁴.

Marcând puternic categoriile de familii menționate mai sus unele din fenomenele sociale și economice care au avut loc după decembrie 1989 și mai ales urcarea rapidă a prețurilor și tarifelor la mărfurile și serviciile de consum au avut, de fapt, consecințe negative și asupra altor categorii de familii de salariați, de pensionari și de țărani.

O privire de ansamblu asupra societății românești actuale, luată sub aspectul condițiilor de viață, permite următoarea constatare: există familii (în special din rândul întreprinzătorilor particulari⁵ și al persoanelor cu salarii foarte mari, al celor care cumulează mai multe funcții bine retribuite, ce-i drept într-un număr, deocamdată redus) al căror nivel de trai a depășit ceea ce am denumit „trai îndestulător” și se îndreaptă către un trai de lux; un număr mai mare de familii au un nivel de trai mulțumitor (nu întotdeauna recunoscut de cei ce se află în această situație); foarte multe familii fac eforturi însemnate pentru a-și menține nivelul de viață anterior; unui număr mare de familii i-a scăzut nivelul de trai, fiind afectate, într-o măsură mai mare sau mai mică, capitole importante ale consumului personal și

³ A se vedea, Gh. Barbu, Vasilica Ghimpău și R. Florea, „Tendințe ale raportului dintre veniturile salariaților și pensionarilor din România și nivelul minim de trai”, Centrul de Informare și Documentare Economică în seria Politică socială, nr. 7, noiembrie 1992.

⁴ A se vedea, Gh. Barbu, V. Gheorghe și Hildegard Puwak, „Dimensiunea sărăciei în România” și Ana Bălașa, Ioan Mărginean ș.a., „Calitatea vieții în 1992”. Ambele lucrări au fost elaborate în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții.

⁵ La sfârșitul lunii februarie 1993, în țara noastră existau deja peste 197 000 de întreprinzători particulari, fără a menționa pe deținătorii de capital din cele aproape 8000 de societăți comerciale cu capital privat (Buletin statistic de informare publică nr. 2/1993, editat de Comisia Națională pentru Statistică).

familial (îmbrăcăminte — încălțăminte, bunuri de uz îndelungat și, nu în puține cazuri, consumul alimentar). Deși starea cea mai grea este caracteristică ultimei grupe de familii, continuarea în același sens și cu aceeași intensitate a unor procese economice negative (în principal urcarea rapidă a prețurilor) conține în sine pericolul înrăutățirii situației și la cele două grupe de familii plasate între extremități. Cum mersul previzibil al economiei în viitorul apropiat și chiar mediu nu se va înscrie pe o curbă ascendentă, înseamnă că pericolul existent va deveni o realitate.

Schimbările nefavorabile care s-au produs în nivelul de trai al unei părți foarte mari din populația internă se datoresc, așa cum este lesne de înțeles, *continuării procesului de deteriorare* a situației economice⁶, cu consecințe negative mari asupra cantității, diversității și chiar calității ofertei interne de mărfuri și servicii, asupra prețurilor, asupra balanței comerțului exterior, asupra șomajului și asupra cursului de schimb al leului cu diversele valute având circulație liberă⁷. Este grăitor faptul că produsul intern brut (PIB) și-a menținut și accentuat tendința de diminuare începută încă înainte de decembrie 1989, ajungând ca, în 1992, să fie cu peste 32% mai mic comparativ cu anul 1989. Ca ramură cu ponderea cea mai mare, industria a avut și contribuția cea mai ridicată, dar în mod similar au acționat și construcțiile, transporturile și telecomunicațiile, iar în 1991 și 1992 (în cel din urmă an înregistrându-se cea mai puternică scădere față de anul anterior — circa 15%) și agricultura. Față de 1989, producția industrială a fost, în 1992, cu 54% mai mică, deci s-a situat la mai puțin de jumătate din cea a anului luat pentru comparație. Diminuarea producției industriale a fost însoțită de scăderea continuă a productivității muncii, proces cu rezonanțe negative multiple; în 1990, nivelul acesteia pe un salariat a fost cu aproape 20% mai mic decât anul anterior, în 1991 — cu 16%, iar în 1992 cu 10,6%, fapt ce a făcut ca, în 1992, productivitatea muncii pe un salariat să fie cu aproape 37% mai redusă decât în 1989. Venitul salarial mediu nominal net din aceeași ramură a cunoscut un trend invers; în decembrie 1992 acesta ajunsese să depășească de aproape 10 ori nivelul din octombrie 1990⁸. Astfel, a avut loc o *încălcare brutală și de proporții a corelației dintre creșterea productivității muncii și sporirea salariului mediu*. Consecința inevitabilă a traiectoriei divergente a celor două curbe a fost *creșterea costurilor de producție*; în acest sens au acționat și acționează, de asemenea, *modificarea nefavorabilă a cursului de schimb al leului*, (modificare ca are rezonanțe asupra costurilor resurselor energetice și ale unor materii prime); consumurile ridicate în procesele de producție, *creșterea stocurilor de marfă nevendabilă*, neachitarea în termen a ratelor de credit scadente, pierderile înregistrate din diverse cauze ș.a.

Ramurile industriale producătoare de bunuri de consum, respectiv acele ramuri care furnizează produse solicitate de populație pentru satisfacerea nevoilor de consum, prezintă

⁶ La deteriorarea situației economice din țara noastră a contribuit un complex de factori obiectivi și subiectivi, interni și externi. Între aceștia sunt de menționat: *ruptura relativ bruscă* între mecanismul economic anterior și cel nou, ceea ce a făcut ca funcțiile întreprinderii să nu mai fie stăpânite de factorii responsabili, dezechilibrele dintre diferite sectoare și ramuri (dezechilibre preluate de la regimul anterior), lipsa acută de resurse financiare și materiale, blocajele financiare, fenomenele de indisciplina datorate deficiențelor în actul de conducere din unele întreprinderi, grevele, *conjunctura internațională nefavorabilă* (destrămarea CAER, războiul din Golf, criza iugoslavă, recesiunea economică mondială ș.a.).

⁷ Considerăm că sintagma „valută cu circulație liberă” corespunde mai bine actualei situații a valutei denumite „liber convertibile”.

⁸ A se vedea *Anuarul statistic al României 1992*, p. 456 și 458 și *Buletinul statistic de informare publică* nr. 12/1992, editate de Comisia Națională pentru Statistică.

— așa cum rezultă și din datele de mai jos — scăderi substanțiale în fiecare an la cea mai mare parte a produselor⁹.

Tabelul nr. 1

Nivelul producției la unele din bunurile de consum, în anii 1990 — 1992, comparativ cu anul precedent

Produsele	1990/1989	1991/1990	1992/1991
1	2	3	4
Televizoare	78,5	79,0	81,1
Țesături-total	75,8	84,1	66,3
-țesături bumbac și tip bumbac	75,6	82,8	66,3
Tricotaje	77,7	83,2	57,9
Încălțăminte	74,6	77,3	65,6
Carne	135,5	84,6*	70,1*
Preparate din carne	130,8	70,1	68,4
Lapte de consum	92,8	78,3	92,7
Uleiuri comestibile	108,9	87,4	92,2
Zahăr	75,1	63,9	83,3
Unt	73,1	68,2	89,7
Brânzeturi	114,6	76,0	67,6

* — Datele respective se referă la cantitatea de carne tăiată în abatoare.

Dacă scăderea producției unora din bunurile menționate (a televizoarelor, de exemplu) nu a provocat necazuri mari și de proporții, reducerea producției de bunuri alimentare s-a resimțit deosebit de puternic, unele (cum ar fi laptele și untul subvenționat), fiind în cantități mici, au solicitat și solicită eforturi mari pentru procurare și nu au satisfăcut decât o mică parte din cerere, cunoscând, în continuare, o situație similară.

Agricultura, ramura cu rol predominant în furnizarea de materii prime pentru industria producătoare de bunuri de consum, și furnizoare exclusivă de legume, cartofi, fructe, struguri, lapte proaspăt ș.a. la piață, a cunoscut în ultimii doi ani și mai ales în 1992 diminuarea cantităților destinate industrializării și vânzării prin rețeaua comercială¹⁰. Această diminuare s-a datorat atât scăderii producției cât și creșterii stocurilor la producătorii agricoli¹¹. Pentru asigurarea cât de cât a necesarului de consum pentru populație s-a recurs la importul unor cantități de carne (în 1990 a intrat în țară o cantitate foarte mare — 177,3 mii tone), de zahăr (293,9 mii tone în 1990, 233,2 mii tone în 1991 și 1123 mii tone în 1992), de cartofi (38,9 mii tone în 1991 și 144,6 mii tone în 1992), ceapă, unt, brânzeturi¹². Importul și mărimea contribuției sectorului privat din comerț au permis completarea fondului de marfă cu bunuri de consum, atenuându-se astfel decalajul dintre cerere și ofertă. Dificultățile întâmpinate în creșterea exportului (între altele, din cauza

⁹ Datele din tabel au ca surse următoarele lucrări elaborate de Comisia Națională pentru Statistică: *Anuarul Statistic al României* 1992, p. 428 — 431 și *Buletin statistic de informare publică*, nr. 12/1992.

¹⁰ Recolta de grâu din anul 1992 a permis asigurarea a numai 1,1 milioane tone de grâu pentru cei aproximativ 15 milioane de orașeni și neagricultori din mediul rural. Reducerea efectivului de bovine cu circa 2,5 milioane capete a făcut ca orașe întregi să fie lipsite aproape total de lapte (*Economistul*, 12 martie 1993).

¹¹ În 1992, producătorii agricoli și-au păstrat peste 53% din cantitatea de cereale păioase și peste 83% din cantitățile de porumb recoltate (*Economistul*, 26 februarie 1993); mulți dintre ei au sacrificat și valorificat direct carnea de la animalele proprii.

¹² *Breviarul statistic al României*, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1991, p. 172, *Anuarul Statistic al României* 1991, p. 617 și *Buletinul statistic de informare publică* nr. 12/1992.

deficiențelor pe care le-a cunoscut producția internă)¹³ au constituit un impediment în mărirea contribuției importului la rezolvarea problemelor ridicate de aprovizionarea populației cu bunuri de consum. Deși în 1992, gradul de acoperire a importului cu exporturi a cunoscut o îmbunătățire față de anii 1990 și 1991 (în principal datorită creșterii reduse a intrărilor de mărfuri în țară în 1992), exporturile s-au situat, în continuare, sub nivelul importurilor, fiind de 81% (comparativ cu 72,5%, în 1991 și cu 64,4%, în 1992)¹⁴.

Dacă sub aspect fizic, calitativ, importul s-a dovedit o cale de acoperire a unei părți din necesarul de bunuri de consum, în ceea ce privește prețurile, datorită deprecierii leului, acesta a însemnat o scumpire a mărfurilor, iar în cazul produselor subvenționate de stat (pâine, unt, lapte praf pentru sugari ș.a.) mărirea substanțială a diferențelor suportate de buget.

Toate datele cu privire la susținerea consumului populației pun în evidență o relație simplă, dar fundamentală, și anume aceea a *dependenței puternice* dintre nivelul cantitativ, calitativ și structura producției, de o parte, și standardul de viață, de altă parte. Una din relațiile deduse din cea de mai sus este aceea care apare între eficiența muncii și posibilitățile de însușire a diverselor mărfuri și servicii.

2. Traectorii ale nivelului de trai prin prisma unor indicatori

Situația, deloc ușoară, a unei părți însemnate din populația autohtonă în ceea ce privește rezolvarea anumitor probleme elementare ale nivelului de trai ne-a determinat ca, în cele ce urmează, să ne ocupăm de schimbările care au avut loc și au loc la o parte din indicatorii de bază ai acestui nivel, de cei ce surprind aspecte de ordin material, fără a considera că ceilalți (în special cei referitori la sănătate, învățământ, cultură) au un rol secundar. Analiza schimbărilor din întregul sistem de indicatori ai nivelului de trai, pe lângă că ar necesita un spațiu foarte mare, ar obliga la urmărirea unei serii de aspecte pe perioade mai lungi, dat fiind faptul că cel puțin o parte din consecințele ce se manifestă în prezent în unele sfere ale sănătății și vieții spirituale decurg din măsuri și condiții anterioare. Totodată, nu trebuie ignorat faptul că sănătatea, și într-o oarecare măsură instruirea și gradul de cultură, implică rezolvări ale problemelor existente pe alte planuri și înainte de toate pe planul satisfacerii unora din nevoile fundamentale de consum.

În ansamblul indicatorilor care reflectă impactul condițiilor economico-sociale asupra nivelului de trai, un grad ridicat de relevanță îl au modificările intervenite în *veniturile reale* ale populației. În perioada noiembrie 1990 — decembrie 1992, prețurile la bunurile și serviciile de consum, care reprezintă unul din termenii de determinare a veniturilor reale, au crescut într-un ritm mediu lunar de peste 11,5%, ajungând ca în decembrie 1992 să fie de peste 13 ori mai mari decât în octombrie 1990 (ultima lună anterioară trecerii la sistemul de prețuri liberalizate). În afara factorilor menționați în paragraful 1, la această creștere a contribuit și aplicarea, cu începere de la 1 mai 1992, a programului de reducere a alocațiilor bugetare. În același interval (octombrie 1990 — decembrie 1992), diversele venituri nominale, respectiv cel de-al doilea termen necesar calculării veniturilor reale, au cunoscut o

¹³ Exportul (și în general comerțul exterior) românesc, ca de altfel și al altor țări europene foste socialiste, a trecut și trece printr-o perioadă grea, de reorientare, datorită destrămării CAER.

¹⁴ *Breviarul statistic al României*, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1991 p. 156, și *Buletin statistic de informare publică* nr. 12/1992.

evoluție mai lentă, cu diferențieri însemnate de la un gen la altul de venit. Venitul salarial nominal net a crescut de circa 9,5 ori și, ca urmare, veniturile reale ale salariaților au înregistrat o scădere de 28,6%¹⁵; paralel, salariul minim nominal net s-a majorat de circa 6 ori, iar puterea de cumpărare a acestuia s-a redus la mai puțin de jumătate.

Convertind venitul salarial nominal net, din unele luni ale perioadei 1990 — ianuarie 1993, într-o serie de bunuri de servicii de consum, reies următoarele¹⁶:

Tabelul nr. 2

Puterea de cumpărare a venitului salarial nominal mediu net din România, în lunile octombrie 1990 și 1991, ianuarie 1992 și 1993

Mărfuri (servicii)	U.M.	Cantități ce puteau fi achiziționate cu venitul salarial nominal mediu net în:			
		octombrie		ianuarie	
		1990	1991	1992	1993
1	2	3	4	5	6
MĂRFURI ALIMENTARE					
orez decorticat	kg.	227,6	242,9	129,1	100,5
pâine albă simplă	buc.	853,5	1146,3	1409,0	1093,5
fasole uscată	kg.	317,9	170,6	170,8	166,5
cartofi de toamnă	kg.	1323,3	275,6	209,0	288,9
ceapă uscată	kg.	797,7	230,8	204,6	386,9
mere	kg.	423,0	339,5	239,3	310,4
lămâi	kg.	179,7	53,4	76,1	81,5
ulei rafinat de floarea soarelui	l.	178,2	230,9	303,0	105,2
carne de bovine	kg.	79,4	51,5	44,9	49,8
carne de porc cu slănină	kg.	109,7	53,5	47,3	72,2
carne de pui	kg.	114,4	100,6	124,1	49,8
salam de vară	kg.	53,3	41,1	49,8	23,1
lapte de vacă pasteurizat	l.	758,7	978,5	289,0	1735,2
telemea de vacă	kg.	121,5	73,0	43,8	40,9
telemea de oaie	kg.	95,5	60,8	37,9	30,7
unt	kg.	54,6	83,7	103,1	193,1
ouă	buc.	2069	1621	1070	1072,8
zahăr tos	kg.	243,9	307,0	402,0	138,9
vin de regiune superior	l.	136,6	96,6	80,9	110,1
MĂRFURI NEALIMENTARE					
cămăși bărbătești tip bumbac	buc.	253	21,8	23,8	17,3

¹⁵ În anul 1990, ca urmare a sporirii într-o măsură însemnată a veniturilor salariale (prin redarea unor sporuri anulate în anii anteriori, prin schimbarea categoriei de încadrare a unor ramuri ș.a.) și a menținerii, în cea mai mare parte a anului, a sistemului de prețuri fixe la toate produsele (cu excepția celor cumpărate de pe piața țărănească și din noiembrie și a celor nealimentare), salariul real a fost cu 5,6% mai mare comparativ cu anul 1989.

¹⁶ Datele din tabel au fost stabilite prin raportarea veniturilor salariale medii nominale nete din luna respectivă la prețul (tariful) unitar al fiecărui produs (serviciu), așa cum a rezultat acesta din evidențele Comisiei Naționale pentru Statistică.

Tabelul nr. 2 (continuare)

1	2	3	4	5	6
costume bărbătești tip lână, măsura 44-50	buc.	2,2	2,4	2,6	1,3
pantofi pentru bărbați, cu fețe din piele naturală	per.	10,3	7,4	6,8	5,5
pantofi pentru femei, cu fețe din piele naturală	per.	9,1	7,8	7,5	11,4
ghete pentru copii, cu fețe din piele și tălpi din cauciuc	per.	35,6	18,9	17,1	15,9
frigider	buc.	0,8	0,4	0,3	0,3
mașini electrice de spălat rufe	buc.	2,1	1,0	0,7	2,0
detergent granulat 500 gr.	cutii	376,8	184,3	92,3	103,8
televizor alb-negru	buc.	1	0,6	0,6	0,8
energie electrică	kWh	5252	15113,8	20007	4627,2
energie termică	Gcal.	15,5	44,7	59,1	27,8
SERVICII					
Confecționat costume bărbătești din stofă	costume	5,0	3,9	3,8	3,5
confectionat rochii din stofă, model simplu	buc.	11,5	10,6	10,4	8,8
tuns plastic bărbați	nr.	309,5	251	217,5	159,6
abonamente radio/pe trimestru	abonament	113,8	81,9	108,4	115,7
abonament TV/pe trimestru	abonament	75,9	54,6	72,3	77,1
abonamente transport urban, toate liniile	abonament	19,5	56,1	74,3	30,5
abonamente calea ferată (5 cincii călătorii pe lună) până la 75 km	abonament	33,1	95,4	126,3	24,5

Din confruntarea datelor cuprinse în tabelul nr. 2 rezultă că, în ianuarie 1993, un venit salarial mediu net permitea procurarea unor cantități mult mai mici din majoritatea produselor și serviciilor menționate, comparativ cu 1990 și 1991 și chiar cu ianuarie 1992. Pensia medie nominală a pensionarilor de asigurări sociale de stat cu vechime completă a cunoscut o creștere mai mică decât venitul salarial mediu nominal net, respectiv de 7,7 ori și de aceea puterea de cumpărare a acestora s-a diminuat cu 42%, în schimb pensia minimă pentru aceeași categorie de pensionari a crescut de 12,3 ori și, în consecință, puterea sa de cumpărare a scăzut cu mai puțin de 8%¹⁷. Alte venituri, cum ar fi alocațiile pentru copii, au înregistrat creșteri foarte mici, necorelate în nici un fel cu majorările de prețuri, ceea ce a însemnat o diminuare a puterii de cumpărare de circa 60%, cu variații în funcție de rangul copilului¹⁸. În perioada avută în vedere au scăzut, de asemenea, veniturile reale ale țărănimii, procentul de reducere fiind foarte diferențiat datorită evoluției diferite a veniturilor nominale.

¹⁷ Diminuarea diverselor categorii de venituri reale a fost determinată pe baza datelor din *Buletinul de informare publică*, nr. 12/1992, editat de Comisia Națională pentru Statistică.

¹⁸ În intervalul octombrie 1990 – decembrie 1992, puterea de cumpărare a alocațiilor pentru copii s-a redus după cum urmează: cu 55,4% pentru primul copil, cu 60,6% pentru cel de-al doilea, cu 63,7% pentru cel de-al treilea și cu 67,5% pentru cel de-al patrulea și următorii.

Asupra nivelului de trai apasă *șomajul* și creșterea dimensiunilor acestuia. La sfârșitul anului 1992, numărul șomerilor ajunsese la aproape un milion, din care cea mai mare parte încasa ajutor de șomaj, o parte alocație de sprijin, iar un număr nu se prezentase pentru luarea în evidență. Față de mai puțin de 3% din populația activă civilă la sfârșitul anului 1991, în decembrie 1992 șomajul a fost de 8,4%:

Deși indicatorul „consum mediu anual pe locuitor la principalele produse alimentare” ascunde discrepanțele existente în consumul real al persoanelor aparținând diferitelor categorii sociale, am apelat la acesta pentru a vedea tendința de ansamblu, tendință redată de datele de mai jos¹⁹:

Tabelul nr. 3

Consumul mediu anual pe locuitor la principalele produse alimentare,
în anii 1989 - 1992

PRODUSELE	U.M.	1989	1990	1991	1992*
Carne și produse din carne (în echivalent carne proaspătă)	kg.	50,2	61,4	54,4	54,0
Grăsimi - total (greutate brută)	kg.	16,74	18,15	16,52	18,0
Lapte și produse din lapte, exclusiv untul (în echivalent lapte)	l.	135,9	140,1	163,3	165,0
Ouă	buc.	229	246	241	239,0
Zahăr și produse din zahăr (în echivalent zahăr)	kg.	24,7	27,3	26,4	25,0
Produse din cereale (în echivalent făină)	kg.	157,3	158,5	145,3	150,0
Cartofi	kg.	71,1	59,4	48,0	60,0
Legume și produse din legume (în echivalent legume)	kg.	135,6	110,8	88,5	93,0
Fructe și produse din fructe (în echivalent fructe)	kg.	53,9	59,5	45,7	46,0

* - Estimări (a se vedea Adevărul economic nr. 14 din 1993)

Din datele cuprinse în tabelul nr. 3 rezultă că, dacă, în 1990, la o mare parte din grupele de produse menționate consumul mediu pe locuitor a cunoscut o creștere substanțială comparativ cu anul precedent și chiar față de anii anteriori, în 1991 a avut loc diminuare puternică a acestui consum la toate grupele de produse cu excepția laptelui și produselor din lapte, majorându-se astfel decalajul față de consumul mediu european. În an 1992, potrivit datelor din bugetele de familie, în familiile de salariați consumul mediu pe persoană a scăzut față de anul anterior la mai mult de jumătate din principalele produse și grupe de produse alimentare, între acestea figurând: preparatele din carne, laptele brânzeturile și smântâna, uleiul comestibil, ouăle, zahărul și cartofii. În schimb, familiile de țărani și de pensionari de asigurări sociale de stat a fost mai mare numărul produse sau de grupe de produse alimentare la care cantitatea consumată a crescut sau a menținut la nivelul anului precedent.

Schimbările survenite în consumul alimentar s-au reflectat în media zilnică a consumului caloric și de factori nutrițivi pe persoană, față de 3028 calorii cât au re-

¹⁹ Anuarul statistic al României, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1992, p. 157.

în 1990, în 1991 media a coborât la 2832, respectiv la unele din cele mai scăzute niveluri înregistrate, în țara noastră, în ultimele două-trei decenii; în cadrul factorilor nutritivi, diminuările cele mai mari au avut loc la glucide (de la 433,3 la 399,3 gr.) și la protide (de la 96,7 la 90,7 gr.)²⁰, atingându-se, sub acest aspect, adevărate „recorduri” negative. În continuare, în 1992, ca reflectare a situației diferite existente în alimentația categoriilor de populație menționate, numărul mediu de calorii pe om-zi a cunoscut următoarele schimbări: în cadrul familiilor de salariați s-a diminuat la 2675 (față de 2698 în 1991), iar în celelalte a crescut, ajungând la 3587 (comparativ cu 3572, în 1991) în cazul familiilor de țărani și la 3264 (față de 3188) în cel al familiilor de pensionari de asigurări sociale de stat. Reducerea caloriilor medii pe om-zi alimentație în familiile de salariați a fost, de această dată, rezultatul scăderii cantității de protide consumate (la 86,8 gr. pe zi față de 87,6 în 1991) și la lipide (98,6 comparativ cu 101,3)²¹.

Cu toate limitele ce caracterizează mediile prezentate mai sus, modificările nefavorabile din 1991 și 1992 ne permit să apreciem că, în condițiile în care are loc stratificarea populației sub aspectul veniturilor, o parte însemnată din aceasta realizează consumuri inferioare mediilor respective. Ca urmare, se accentuează unele fenomene negative din domeniul mișcării naturale a populației (ca, de exemplu, mărirea ratei mortalității), sporește numărul deceselor din cauza bolilor aparatului circulator, bolilor endocrine, de nutriție și metabolism, tuberculozei etc.

În intervalul avut în vedere, la indicatorul „Înzestrarea populației cu bunuri de folosință îndelungată la 1000 locuitori”, indicator netransparent în ceea ce privește proporția proprietarilor de asemenea bunuri din diversele categorii ale populației, au avut loc creșteri la aparate de radio, mașini de spălat rufe, aspiratoare de praf și autoturisme, s-a reluat — după câțiva ani de diminuare consecutivă — curba ascendentă la televizoare și a continuat descreșterea, începută în 1987, la frigidere. Scumpirea tuturor mărfurilor și serviciilor, precum și prețurile mari ale diverselor bunuri cu durată de folosire îndelungată au constituit obstacole greu de trecut pentru majoritatea familiilor și în principal pentru cele cu venituri medii și submedii; acestea au trebuit să-și orienteze (așa cum rezultă și din bugetele de familie) cea mai mare part a veniturilor spre procurarea de produse alimentare, neputând economisi lună de lună în scopul acumulării unei sume de bani suficiente pentru a procura unul sau altul din bunurile de folosință îndelungată care, ca majoritatea mărfurilor, au cunoscut permanent măritri de prețuri și nu din cele mai mici.

În privința condițiilor de locuit, schimbările care au avut loc după 1989 au fost lente și total insuficiente, menținându-se și amplificându-se unele neajunsuri, între care lipsa de locuințe (mai ales în anumite centre urbane mari) și confortul redus pentru aproximativ 30% din populația țării. Aceste aspecte reies cu claritate din unele date ale recensământului populației și locuințelor, efectuat la începutul anului 1992. Astfel, la 1000 locuitori au revenit 336,7 locuințe (față de 460 în Franța, 454 în Danemarca, 430 în Germania), numărul mediu de camere pe locuință a fost de 2,45 (comparativ cu 4,5 în Danemarca, 4,2

²⁰ Ideea, p. 155.

²¹ *Bugetul de familie în anul 1992*, Comisia Națională pentru Statistică, nr. 1/îmartie 1993, Buletin de informații statistice operative.

în Franța, 4,1 în Germania), iar numărul de persoane pe cameră s-a cifrat la 1,28 (față de 0,59 în Danemarca, 0,70 în Franța, 0,72 în Germania)²².

Modificarea structurii veniturilor și a cheltuielilor bugetare, restrângerea drastică a rolului statului în construirea de locuințe, trecerea în proprietatea privată a celei mai mari părți din fondul locativ de stat și nu în ultimul rând cererea mare de locuințe, inclusiv din partea unor străini care au investit capital în România, în principal pentru locuințe confortabile, au complicat rezolvarea problemelor existente în sfera spațiului locativ. În prezent, nivelul extrem de ridicat al tarifelor pentru realizarea de construcții noi și al prețurilor la care se vând (între proprietarii particulari) locuințele existente fac greu accesibilă și chiar inaccesibilă o locuință majorității celor ce au nevoie de aceasta, în cadrul căreia cuplurile tinere dețin ponderea cea mai mare.

*

Datorită dependenței strânse dintre nivelul de trai și situația economiei interne, schimbările previzibile, pe termen scurt și mediu, în aceasta din urmă nu permit o proiecție optimistă pentru viitorul imediat și apropiat a diverselor componente ale condițiilor de viață. Ieșirea din dificultățile pe care le cunoaște o mare parte din populația internă sau mai exact atenuarea acestor dificultăți, presupune, ca o cerință obligatorie, modificarea curbei de mișcare a economiei și a componentelor sale, creșterea producției de bunuri și servicii de calitate și modificarea, în sens pozitiv, a raportului dintre cerere și ofertă. Așa ceva este posibil prin introducerea, în toate sferile activității umane dar mai ales în sfera producției, de mecanisme economice care să dezvolte la fiecare individ interesul pentru lucrul bine făcut nu numai de alții dar și de el. Rolul principal în ansamblul premiselor generatoare de noi comportamente față de muncă îl dețin extinderea proprietății private și manifestarea unei conduceri moderne a activității în fiecare întreprindere și instituție.

În ansamblul premiselor de susținere a unei curbe economice ascendente o contribuție mare o va avea încadrarea — în condiții de eficiență ridicată — a economiei românești în diviziunea internațională a muncii, care cunoaște substanțiale modificări datorită dispariției CAER, în structurile economice europene. Această încadrare va depinde în principal de capacitatea de a ne pune în valoare cât mai mult din potențialul intelectual și de muncă.

²² Asemenea proporții pentru România au fost determinate pe baza datelor din Recensământul populației și locuințelor, efectuat în ianuarie 1992. Datele comparative au ca sursă „Economistul”, 29 ianuarie 1993.